

Satversmes tiesa izbeidz tiesvedību lietā par Civilprocesa likuma 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam

Satversmes tiesa 2020. gada 30. decembrī pieņēmusi lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-08-01 “Par Civilprocesa likuma 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētā normaCivilprocesa likuma 1. panta pirmā daļa:

“Katrai fiziskajai un juridiskajai personai (turpmāk – persona) ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā.”

Augstāka juridiskā spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais teikums: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Irinas Kovalenko pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā vērsās vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasības pieteikumu, lūdzot atzīt par nepamatotiem dzīvojamās mājas pārvaldnieka pieprasītos maksājumus un no tiem izrietošos līgumsodus, kā arī apturēt līgumsodu un likumisko procentu aprēķinu.

Pirmās instances tiesa izbeidza tiesvedību civillietā, kas tika ierosināta pēc Pieteikuma iesniedzējas prasības pieteikuma, kurā pēc būtības tika lūgts atzīt tiesisko attiecību nepastāvēšanu. Izskatījusi Pieteikuma iesniedzējas sūdzību, apelācijas instances tiesa nolēma atstāt pirmās instances tiesas lēmumu negrozītu, bet Augstākās tiesas tiesnešu kolēģija atteicās izskatīt Pieteikuma iesniedzējas blakus sūdzību par apelācijas instances tiesas lēmumu.

Pirmās instances tiesa citstarp secināja, ka saskaņā ar apstrīdēto normu persona ir tiesīga vērsties tiesā tikai tās tiesību aizskāruma gadījumā, bet nav tiesīga vērsties tiesā ar prasību

par tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu. Izskatījusi Pieteikuma iesniedzējas sūdzību par pirmās instances tiesas lēmumu, apelācijas instances tiesa atstāja minēto lēmumu spēkā, pievienojoties pirmās instances tiesas secinājumam par apstrīdētās normas saturu un papildus uzsverot Augstākās tiesas judikatūras atziņas, kas šo secinājumu apstiprina.

Pieteikuma iesniedzēja pēc būtības uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo tā liedzot personai pieeju tiesai, kas esot nepieciešamas viņas likumisko interešu aizsardzībai, proti, tiesības vērsties tiesā ar prasību par tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu, kā arī to saturu.

Tiesas secinājumi un lēmums

Satversmes tiesa konstatēja, ka Saeima savā atbildes rakstā pēc būtības lūdz Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, jo apstrīdētā norma neliedzot personai tiesības vērsties tiesā ar atzīšanas prasību. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka visupirms ir nepieciešams izlemt Saeimas lūgumu par tiesvedības izbeigšanu. [10.]

Lai izlemtu Saeimas lūgumu par tiesvedības izbeigšanu, Satversmes tiesai visupirms bija nepieciešams izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā ir aizskartas tādas Pieteikuma iesniedzējas tiesības, kas ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā, bet pēc tam pārbaudīt, vai šo pamattiesību aizskārumu ir izraisījusi tieši apstrīdētā norma. [11.]

Par Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu

Satversmes tiesa secināja, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums negarantē personai tiesības uz jebkura tai svarīga jautājuma izlemšanu tiesā. Tomēr valstij ir jānodrošina efektīva aizsardzība ikvienai personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver personas pamattiesības uz tās tiesību aizsardzību taisnīgā tiesā. Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē jēdziens „tiesības” apzīmē personas subjektīvās tiesības, kas šai personai izriet no tiesību normām. Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver arī personas pamattiesības uz tās likumisko interešu aizsardzību taisnīgā tiesā. [12.1.]

Ar jēdzienu “likumiska interese” nav saprotama abstrakta personas interese saņemt skaidrojumu par to interesējošu tiesību jautājumu vai noskaidrot to interesējošus faktiskos apstākļus. [12.1.]

Personas likumiska interese, kuras aizsardzību prasa nodrošināt Satversmes 92. panta pirmais teikums, ir tikai tāda personas interese, kas ir nesaraujami saistīta ar konkrētās personas subjektīvajām tiesībām. Proti, ar jēdzienu „likumiska interese” ir saprotama personas interese gūt saistošu apstiprinājumu noteiktu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam, ja no šāda apstiprinājuma ir atkarīgas tieši šīs personas subjektīvās tiesības vai juridiskie pienākumi. Savukārt personas likumiskas intereses aizsardzību var nodrošināt saistošs apstiprinājums konkrētu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam. [12.1.]

Gadījumā, kad personas tiesības vēl nav aizskartas, atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam persona ir tiesīga aizsargāt savas likumiskās intereses, vēršoties tiesā ar prasību sniegt saistošu apstiprinājumu konkrētu, personas tiesisko stāvokli ietekmējošu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam. Savukārt gadījumā, kad personas tiesības jau ir aizskartas, persona ir tiesīga aizsargāt savas tiesības un no tām izrietošās likumiskās intereses, izmantojot citus tai pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus. [12.1.]

Par Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārumu

Lai noteiktu, vai izskatāmajā lietā ir aizskartas tādas personas pamattiesības, kas ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā, Satversmes tiesa izvērtēja lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, lai noskaidrotu, vai Pieteikuma iesniedzējai izskatāmās lietas apstākļos ir likumiska interese vēršties tiesā ar prasību sniegt saistošu apstiprinājumu konkrētu tiesisko attiecību pastāvēšanai vai nepastāvēšanai, kā arī to saturam. Pēc tam Satversmes tiesa pārbaudīja, vai Pieteikuma iesniedzējai konkrētajā gadījumā tika nodrošināta pieeja tiesai, lai tā varētu aizsargāt savas likumiskās intereses. [12.2.]

Satversmes tiesa konstatēja, ka dzīvojamās mājas pārvaldnieks izrakstīja Pieteikuma iesniedzējai vairākus rēķinus, pieprasot tajos norādīto parādu un no šiem parādiem izrietošu

līgumsodu samaksu. Turpretim Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka viņai nav juridiska pienākuma veikt šos maksājumus. [12.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka kreditors ir tiesīgs vērsties tiesā ar prasības pieteikumu par nesamaksāta parāda piedziņu. Ja tiesa, izskatot lietu pēc kreditora pieteikuma, secina, ka parāda samaksas pieprasījums ir pamatots, parādniekam ar tiesas spriedumu tiek uzlikts juridisks pienākums samaksāt pieprasīto summu. Tomēr vēl pirms vērsšanās tiesā ar prasības pieteikumu kreditors ir tiesīgs saskaņā ar Parādu ārpustiesas atgūšanas likumu veikt parādu ārpustiesas atgūšanu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt personu ilgstošā laika posmā un aizskart citas šīs personas tiesības. Turklāt saskaņā ar minēto likumu parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs iekļaut informāciju par parādnieku un attiecīgo parādu savā parād vēstures datubāzē, kas var nelabvēlīgi ietekmēt citas šīs personas tiesiskās attiecības. [12.2.]

Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka personai šādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos ir likumiska interese noskaidrot savu tiesisko stāvokli. Attiecīgi Satversmes 92. panta pirmais teikums šādos apstākļos prasa nodrošināt personai pieeju tiesai, proti, tiesības savu likumisko interešu aizsardzībai vērsties tiesā ar prasību konstatēt konkrētu tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu, kā arī to saturu. [12.2.]

Satversmes tiesa konstatēja, ka Pieteikuma iesniedzējai izskatāmajā lietā, citstarp pamatojoties uz apstrīdēto normu, tika liegta iespēja aizsargāt savu likumisko interesi tiesā. Konkrētajos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos Pieteikuma iesniedzējai nav pieejami arī citi līdzekļi, ko viņa varētu izmantot savas likumiskās intereses aizsardzībai. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmās lietas faktiskajos apstākļos Pieteikuma iesniedzējai ir aizskartas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības. [12.3.]

Par to, vai Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārumu izraisīja tieši apstrīdētā norma

Satversmes tiesa secināja: apstrīdētā norma tieši noteic, ka civilprocesa ietvaros tiesas aizsardzība ir nodrošināma aizskartajām vai apstrīdētajām personas civilajām tiesībām, kā arī ar likumu aizsargātām jeb likumiskām personas interesēm. Tādējādi apstrīdētā norma ir Satversmes 92. panta pirmā teikuma atspoguļojums, kurā vienīgi konkretizēts šīs Satversmes normas saturs civilprocesā. [14.]

Satversmes tiesa atkārtoti norādīja, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums citstarp ietver personas tiesības uz pieeju tiesai savu likumisko interešu aizsardzībai arī gadījumā, ja personas tiesības vēl nav aizskartas. Šādā gadījumā personai no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet tiesības vērsties tiesā ar prasību konstatēt noteiktu tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu, kā arī to saturu. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka arī apstrīdētā norma kā Satversmes 92. panta pirmā teikuma atspoguļojums ir saprotama tādējādi, ka tā paredz personas tiesības vērsties tiesā ar šādu prasību. [14.]

Ņemot vērā apstrīdētās normas mērķi un patieso jēgu, Satversmes tiesa secināja, ka Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu konkrētajā lietā ir izraisījusi nevis pati apstrīdētā norma, bet gan tās interpretācija un piemērošana vispārējās jurisdikcijas tiesā. [14.]

Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka nav iespējams turpināt tiesvedību izskatāmajā lietā un vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. [14.]

Satversmes tiesa nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2020-08-01 „Par Civilprocesa likuma 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Lēmuma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/02/2020_08_01_Lemums_par_tiesvedibas_izbeigšanu.pdf

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Zanda Meinarte

Satversmes tiesas

sabiedrisko attiecību speciāliste

Zanda.Meinarte@satv.tiesa.gov.lv

67830759, 26393803